

ihsan eyle, binekler bahşet, yüksek mertebeler lutfet, üzgünleri teselli et, eski konumumuzu iade et // Çok lutfet, ihsan ederken sevinçli ve güler yüzlü ol, ihsanlarınla gönüller kazan, zâtına yakın eyle, sevindir, lutfet). Aynı dize bir başka yerde (a.g.e., III, 89), “أقطع” (araziler bahşet) yerine “أن، صن” (lutfunla muamele eyle, himayene al) ve “تفضل” (lutfunla gönülleri hoşnut eyle) yerine “هب، اغفر” (bağış ihsan eyle, bağışla) ifadeleri farklı yer alır. İmruülkays: فداد وساد فداد / وقاد “أفاد فداد وساد فداد / وقاد فداد وعاد فأفضل” (Mal sahibi oldu da cömertçe ihsan etti, reis oldu da bol bol lutfetti // Ordulara kumanda etti de mal, can ve namusları kordurdu, dönünce de ihsanlarına devam etti).

Ebû Ya'kûb es-Sekkâkî, bu tür lafız sanatlarının doğal bir akışla icra edilmesini ve anlamı boğmamasını güzelliğin şartı olarak görmüştür (*Miftâhu'l-^ulûm*, s. 431-432). İbn Münkız, Fahreddin er-Râzî ve Sekkâkî gibi önceki belâgatçılar, tarsî için edebî özellikleri yüksek olan kısa Mekki sûrelerden çokça örnek verdikleri halde Ziyâeddin İbnü'l-Esîr fazlasıyla tekellûf taşıdığından Kur'an'da tarsî örneklerinin bulunmadığını iddia etmiştir (*el-Meselû's-sâ'ir*, I, 357-388). Yahyâ el-Alevî tarsîi kâmil ve nâkis bölümlerine ayırmış, kafiye / seci ve vezin bakımından benzer öğelerin bir beyitte toplanmasına kâmil, sadece kafiye / seci bakımından benzerlerin birleştirilmesine nâkis tarsîi demiştir (*et-Tîrâzü'l-mütezzammîn*, s. 381-382). Ziyâeddin İbnü'l-Esîr yalnız birinci kategoriye tarsîi saymıştır. İbn Ebû'l-İsba' tarsîi secie benzetmiş, Hatîb el-Kazvîni secie dahil etmiş, Mahmûd el-Halebî ile Şehâbeddin Ahmed b. Abdülvehhâb en-Nüveyrî tarsîi dört seci kategorisinden (tasrî, mütevâzî, mutarrâf, mütevâzin) biri kabul etmiş, İbnü'l-Bennâ el-Merrâküşî tarsîi muzâraa cinasından saymıştır. Süyûtî münferit bir yaklaşım ortaya koymuş, anlam ilgisini esas alarak ortak noktaya sahip öğelerin birleştirilmesini tarsîi kabul etmiş ve şu âyeti örnek göstermiştir:

“إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى، وَأَنْتَ لَا تَنْظُمُ فِيهَا”
“ (Senin için orada ne aç ne de çıplak kalma, ne susama ne de güneşte yanma vardır) (Tâhâ 20/118-119). Burada açıklık susuzlukla, çıplaklık güneşte kalmakla anlamca daha ilgili görünmesine rağmen açıklıkla çıplaklık hâlî (boş) olma, susuzlukla güneşte kalma yakıcılık noktasında müşterek vasıf taşıdığından bir araya getirilmiştir (*Mu'terekü'l-akrân*, I, 415). Ahmed b. Abdürrezâk et-Tantarâni'nin meşhur kasidesi, aynı vezin ve kafiyede olan öğelerin çokluğu sebebiyle *el-Kaşîdetü't-tarsîiyye* adıyla da anılır (bk. et-TANTARÂNİYYE).

BİBLİYOGRAFYA :

Kudâme b. Ca'fer, *Nakdû's-şî'r* (nşr. M. Abdül-mün'im el-Hafâcî), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), s. 80-85; Mütenebbî, *Divân* (Ukberî, *et-Tibyân fi şerhi'd-divân* içinde, nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Beyrut 1397/1978, III, 85, 89; Ebû Hilâl el-Askerî, *Kitâbü's-Şinâ'ateyn* (nşr. Müfîd Kumeyha), Beyrut 1404/1984, s. 416-421; Bâkllânî, *İ'câzü'l-Kur'ân* (nşr. M. Abdül-mün'im el-Hafâcî), Kahire 1370/1951, s. 126-128; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-^ulûmde* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1353/1934, II, 25-29; İbn Sinân el-Hafâcî, *Sırrü'l-feşâha*, Beyrut 1402/1982, s. 190-191; Reşidüddin Vatvât, *Hadâ'îku's-sihr fi deka'iki's-şî'r* (nşr. Abbas İkbâl), Tahran, ts. (Matbaa-i Meclis-i Şûrâ), s. 3-5; Fahreddin er-Râzî, *Nihâyetü'l-icâz fi dirâyeti'l-icâz* (nşr. Bekrî Şeyh Emîn), Beyrut 1985, s. 144; Abdürrahîm b. Ali b. Şis el-Kureşî, *Me'âlimü'l-kitâbe ve me'ânimü'l-işâbe* (nşr. M. Hüseyin Şemseddin), Beyrut 1408/1988, s. 98-99; Ebû Ya'kûb es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-^ulûm* (nşr. Naîm Zerkûr), Beyrut 1403/1983, s. 431-432; Ziyâeddin İbnü'l-Esîr, *el-Meselû's-sâ'ir* (nşr. Ahmed Havfî – Bedevî Tabâne), Bağdad 1402/1983, I, 357-388, 397-401; İbn Ebû'l-İsba', *Tahrîrü't-Tahtîr* (nşr. Hifnî M. Şeref), Kahire 1383, s. 305-307; İbnü'n-Nâzım, *el-Mişbâh fi 'ilmi'l-me'âni ve'l-beyân ve'l-bedî'* (nşr. Abdülhamîd Hindâvî), Beyrut 1422/ 2001, s. 197; Yahyâ b. Hamza el-Alevî, *et-Tîrâzü'l-mütezzammîn li-esrâni'l-belâga* (nşr. M. Abdüsselâm Şâhin), Beyrut 1415/1995, s. 381-382; İbnü'l-Bennâ el-Merrâküşî, *er-Ravzü'l-merî' fi şunâ'atü'l-bedî'* (nşr. Ridvân b. Şakrûn), Dârülbeyzâ 1985, s. 168-170; Safiyyüddin el-Hillî, *Şerhu'l-Kâfiyeti'l-bedî'iyye* (nşr. Nesîb Neşâvî), Dimâşk 1403/1983, s. 190-191; İbn Hicce, *Hizânetü'l-edeb* (nşr. Selâhaddin el-Hevvârî), Beyrut 1426/2006, s. 398-399, 401; Süyûtî, *Mu'terekü'l-akrân fi i'câzi'l-Kur'ân* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1973, I, 415; Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî, *Nefehâtü'l-ezhâr*, Beyrut 1404/1984, s. 168-169; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-muşâlahâti'l-belâgiyye ve tetavvürühâ*, Beyrut 1996, s. 306-309.

İSMAİL DURMUŞ

TARSUS

Akdeniz bölgesinde
Mersin'e bağlı ilçe merkezi.

Çukurova'nın güneybatısında Toroslar'ın güneyinde düz bir arazi üzerinde bulunur. Tarsus çayı (Cydnos, Berdan) şehrin yakınından geçer. Şehrin adı Hitit tabletlerinde Tarşa, Asur kaynaklarında Tarzi, Grek kaynaklarında Tharsis, Tarz, Tarsi, Tarsos, Arap ve Osmanlı kaynaklarında Tersîs (ترسيس) ve Tarsûs (طرسوس) şeklinde kaydedilir. Kelimenin eski Yunanca'da “ayak tabanı” anlamı taşıdığı, Tarhon veya Baal Tarz gibi ilâhların bu addan geldiği yolunda efsaneler vardır. Tarsus yöresi Eskiçağ'lardan itibaren bir yerleşme alanıdır. Şehrin yakınındaki Gözlüküle'de Neolitik döneme ait kalıntılar bulunmuştur. Ancak ne zaman ve nasıl kurulduğu bilinmemektedir. Herakles, Perseus, Triptolemes, Kueliler,

Asurlu Sennacherib (m.ö. 704-681) gibi kuruculardan bahsedilir. Strabon, Argos-lular veya Asurbanipal (Sardanapal), Evliya Çelebi, Nuh'un torunu Tarsus ve Şemseddin Sâmî, Fenikeliler tarafından tesis edildiğini yazar. Bölgenin bilinen en eski sakinleri Hititler'le akraba olan Luviler'dir (m.ö. 2000). Daha sonra Kizzuwatna, Kue, Asur (m.ö. 833), Pers, İskender, Selevki, Mısır, Roma ve Sâsânî (260) hâkimiyetinde kalan Tarsus, Bizans döneminde havâri Saint Pavlus'un buralı olmasından dolayı dinî bir merkez özelliği kazandı. I. Iustinianos'un imar ettirdiği Tarsus, Halife Ömer devrinde 16 (637) yılında İslâm topraklarına katıldı. Belâzürî, Tarsus'un Ebû Ubeyde b. Cerrâh veya onun kumandanlarından Meysera b. Mesrûk tarafından fethedildiğini kaydeder (*Fütüh*, s. 235). Ardından Bizans'ın geri aldığı şehir, İslâm fetihleri karşısında Suriye'yi tahliye etmek zorunda kalan Bizans İmparatoru Herakleios'un müslüman Araplar'ın Anadolu'ya yaptığı akınları önlemek ve arada tampon bir bölge oluşturmak amacıyla Antakya, Misis ve Tarsus arasındaki kaleleri yıktırıp halkını iç kısımlara çekmesi neticesinde boş kaldı. Suriye Valisi Muâviye b. Ebû Süfyân, 25 (646) yılında düzenlediği Anadolu seferinde Antakya-Tarsus arasındaki şehirler Suriye ve el-Cezîre'den askerî birlikler yerleştirdi. Müslümanlarla Bizanslılar arasında birkaç defa el değiştirdi. Emevîler döneminde Abbas b. Velîd b. Abdülmelik buraya yeniden hâkim oldu (93/712).

Suriye ve el-Cezîre fetihlerinden sonra İslâm devletinin sınırlarının Toroslar'a kadar dayanması ve Toroslar'ın İslâm devletiyle Bizans arasında tabii bir engel oluşturmasının ardından sınırdaki şehirlerin iskân edilmesi ve müstahkem kalelerin inşasıyla ortaya çıkan Sugûr bölgesi, Tarsus'tan başlayıp Adana-Misis-Maraş-Malatya hattını takip ederek doğuya doğru Fırat'a kadar uzanmaktaydı. Sugûr bölgesinin batı ucunu teşkil etmesi bakımından Tarsus, İslâm-Bizans mücadelesinde askerî ve stratejik bir öneme sahipti ve Bizans'a yönelik seferlerde askerî bir üs olarak kullanılmaktaydı. 171 (787) yazında Abbâsî Halifesi Hârûnürreşid'in emriyle Bizans seferine çıkan Herseme b. A'yen aynı zamanda Tarsus'un tahkimiyle de görevlendirildi. Herseme bu görevi Ebû Süleym Ferec el-Hâdim et-Türkî'ye verdi. Şehrin imarı tamamlanınca buraya çeşitli bölgelerden askerî birlikler getirilip yerleştirildi. İlk grup Horasanlı 3000 kişiden oluşmaktaydı. Me'mûn 215 (830) yılında çıktığı Bizans seferinde Bağdat'tan Tarsus'a geldi ve bura-